

ИЗПОЛЗВАНЕ НА  
ИГРОВИ ТЕХНОЛОГИИ  
ЗА КОРЕКЦИОННА ТЕРАПИЯ  
ПРИ ДЕЦА СЪС СИНДРОМ НА ДАУН

*Димитриос Прицас*

USING GAME TECHNOLOGY  
FOR CORRECTIONAL THERAPY  
IN CHILDREN WITH DOWN SYNDROME

*Dimitrios Pritsas*

**Abstract.** In the development, game technology for correction therapy is discussed in children with Down Syndrome. In the game, due to its nature, the child can exhibit a high degree of autonomy and activity that other human activities are unable to accomplish. So the game turns out to be the only available activity for children with Down syndrome where it can be a self-contained subject. Through games, children are accustomed to concentrating and properly distributing their attention.

**Key words:** features of Down's syndrome diagnosis, adaptive abilities of children with Down Syndrome, play, game technologies

### **Въведение**

Когато се постави диагнозата „Синдром на Даун“, някои деца биват изолирани, ограничават се социалните им контакти, защото родителите искат да избегнат негативното отношение на обществото към тях. Други родители дават всичко от себе си, за да могат децата им да имат приятелства, да бъдат самостоятелни, да учат заедно със здрави деца, след години да могат да работят равноправно с останалите хора в обществото.

Основната дейност, която става водеща при развитието на детето със синдром на Даун, постъпващо в първи клас, е системното училищно обучение. Акцентът през училищната възраст е върху умственото развитие. За всички деца настъпват затруднения в началния период на училищното обучение, които до известна степен зависят от умствената

зрялост, която настъпва към 6–7 год., но зависи и от индивидуалния темп на развитие, като при едни този период е по-къс, при други –твърде дълъг. Играта все още не е изчезнала, но тя вече не е водеща, дори се възприема от повечето изследователи на детското поведение като признак за изоставане в развитието (Енева 2004: 17–25).

При децата със синдром на Даун освен особеностите във физическото им развитие има и особености в психическото им развитие. При тях са налице нарушения в структурата и функциите на мозъчната кора затова съществуват недостатъци в развитието на психичните процеси (памет, внимание, мислене, реч). Поради тези нарушения децата се развиват върху една непълноценна основа. Специфичните умения и поведение, свързани със социалната компетентност, включват уменията в рамките на когнитивния, емоционалния, афективния и социалния домейн, които обикновено са интуитивни, но могат да бъдат преподавани, научени и прилагани по подходящ начин (Бачева, 2015).

Без социална компетентност децата нямат социалния опит и възможности като другите, което сериозно възпрепятства тяхното успешно приобщаване към новата социална среда (Левтерова 2009: 52–71).

Познавателните процеси при деца със синдром на Даун се характеризират с бавен темп на развитие, поради недостатъчния сетивен опит и нарушенията в сензомоторното развитие. По-забавено е развитието на вербалните способности. Липса на експресивна реч може да се наблюдава до 4–5 година, както и формирането на необикновени говорни модели и артикулационни грешки.

В развитието на речта се откриват значителни отклонения. Силно забавено е усвояването и правилното произношение на новите думи. Значително ограничен е речниковият запас. Несвършен е и граматическият строеж на речта. Кратки са изразите, с които тези деца си служат. Забелязват се хипотония на мускулите, голям и задебелен език, нарушена трофика на зъбите, малко и високо небце, което пречи на артикулацията, поради което са налице различни артикулационни нарушения.

Основна характерна особеност на мисленето при тези деца е неговата конкретност и образност. Те си служат с нагледни образи, а скритите зад тях общи и съществени белези остават незабелязани.

Те по-скоро си спомнят, отколкото размишляват. Тяхната мисъл не отразява съществените качества и свойства на предметите и явленията, а борава повече със случайни външни признаци. Преобладават предметно-действеното и нагледно-образното мислене. Словесно-логическото се развива сравнително бавно или въобще не се развива. Нарушени са процесите на обобщение, синтез и анализ.

При децата със синдром на Даун е нарушено активното внимание, като концентрирането му става трудно, фиксира се слабо и бързо се разсейва. В паметовите функции се открива непълноценност. Запомнянето на каквото и да е изисква многократно повтаряне. Веднъж запомнено, сравнително бързо се забравя. При тези деца по-силно развита е механичната, отколкото логичната памет. Липсва хронологична последователност. Способността за запомняне и възпроизвеждане е слабо развита. Запаметяването се отдава едва след много повторения.

Значителни нарушения при децата със синдром на Даун се установяват в емоционално-волевата сфера. Установени са промени и забавеност на развитието на емоциите, които често са притъпени, като например – те не са в състояние да отреагират адекватно особено на предстоящи радости или скърби. Склонни са към агресивност, деструктивност и неадекватни постъпки, след което отново стават вяли и отпуснати. Друго често срещано качество на характера е упорството, което се проявява често особено в предучилищна и училищна детска възраст.

Децата обикновено са любопитни, добродушни, добронамерени, мили, контактни, весели, щастливи, ревниви, но и бързо се привързват. Други са недоверчиви и се привързват трудно, но след като това стане, те са верни приятели, искрени и отзивчиви. Те са музикални, артистични и проявяват въображение и фантазия.

### **Възможности на играта за социална адаптация на децата със синдром на Даун в училищна среда**

Диагностиката на поведението и ранният скрининг за разграничаване на дефицитите в детските поведенчески модели при ученици със синдром на Даун успешно представя Р. Захаријева (Захаријева 2012: 32–54).

За нея поведението е съвкупност от актове и реакции на организма спрямо условията на живот и особеностите на средата и

протича като външно поведение (изразни движения, действия, изказвания) и вътрешно поведение (чувства, представи, мисли).

Децата със синдром на Даун асимилират определени типове опит, които имат до този момент, използвайки новите си равнища на съзнание. Акомодацията се появява, когато интернализируют преживяванията си и ги правят част от новите поведенчески активности в училищна среда. Адаптивните им способности са високи. Те се социализират добре, дори създават приятелски контакти с хората, с които често контактуват.

Изследванията върху напредъка на децата със синдром на Даун във включваща образователна среда показват, че децата имат полза от нея и че постигат по-високи нива на грамотност, умения да боравят с числа и на академични постижения, отколкото децата в сегрегирана образователна среда. Данните подсказват също, че децата със синдром на Даун, които са били включени в нормалните училища заедно с техните обичайно развиващи се връстници, имат значително по-добри умения в говоримия език и са по-зрели в социално отношение, отколкото тези в специалните училища (Бъкли 2008: 9).

Тези изследвания не успяха да намерят никакви недостатъци от включването в нормални училища при условие, че младият човек с увреждане е наистина включен в социално отношение. Те не откриха никакви данни за действителна полза от изолирано специално образование.

Играта е една от основните дейности на човека още от детството му.

Ана Фройд е една от първите, които са разработили техники на игровата терапия, като основна задача тя посочва активната, водеща роля в игровата ситуация на терапевта, като по този начин се контролира от възпитателните моменти и насочват импулсите на детето в желаната посока.

Играта е средство за комуникация и може да помогне за разрешаването на много терапевтични и педагогически задачи. В играта детето може да бъде активно и самостоятелно.

Играта има развиващи функции. Благодарение на нея се създават добри социални умения за общуване, подобряват се въображението, концентрацията и самооценката на децата, опознава се

светът около тях, създават се нови приятелства и най-важното самите деца се забавляват, което показва създаването на положителни преживявания от играта.

Играта не трябва да се приема като маловажно нещо в предучилищна възраст. Такова, каквото е детето в играта, такова е то в социалния си живот. Това е един от основните принципи в детската психология. Играта има развиващ елемент и чрез нея се получава ново знание, ново умение (Матанова 1998).

Децата със синдром на Даун са емоционално лабилни, при най-малкия повод те се дразнят, ядосват се, плачат, викат, крещат, смеят се. Създават се ситуации на емоционално натоварване и напрежение и тогава децата рязко се влошават и преминават към друг вид контакти в играта – жестове, движения, действия, агресия. Предвиждайки това, логопедът трябва да е взискателен по отношение на дисциплината и спазването на реда в игровото действие. За да се създаде емоционално равновесие, се използват различни игри, за които е характерно това, че не пораждаат много силни емоции.

Най-голямо значение има творческото въображение, което е ярко и неограничено при децата.

Вниманието в тази възраст е неустойчиво, трудно се привлича. Това се отнася особено за децата със синдром на Даун. Нужно е да се дозира продължителността на игровия процес. Чрез игрите децата привикват да се концентрират и правилно да разпределят вниманието си.

Педагогическото общуване, приложено чрез игри и упражнения, води до активизиране на децата и създаване на положителни преживявания.

Словесните игри и упражнения спомагат да се постигне и активното развитие на пасивния и активния речник на децата, както и тяхното въображение и способността им за по-продължителна концентрация и разпределение на вниманието.

Връзката между играта и общуването на децата в игровия процес води до развитие на речта и детското мислене. Според Л. Веделер чрез играта може: „да се компенсира липсата на социален опит, от който страда детето. Да се развие вниманието и сътрудничеството. Да се даде възможност на детето да изпита успеха и да се развият основните способности: двигателни, сензорни и интелектуални“.

Развитието на правилното мислене е трудно, но по принцип разрешима задача. Тя се осъществява с помощта на специално разработени похвати на обучение.

Един от важните подходи на това обучение е обмисленият методически преход от нагледно показване към словесно логическо обобщение. За детето е свойствено да не се съмнява в правилността на предположенията си, те рядко забелязват грешките си.

Интересите на децата със синдром на Даун са ограничени, не-трайни и свързани с тяхното ежедневие. Интерес събужда необичайното, по-незначителното, заинтересованост проявяват към физически труд, неизискващ умствено напрежение и преодоляване на трудности. Интересът се задържа на ниска степен – любопитството.

Своеобразни са чувствата и настроенията им – важни събития не събуждат преживявания, а слаби дразнителни са в състояние да предизвикат силни чувства. Чувствата имат социален характер, те са посредствени и обусловени от реални обществени отношения. Те са своеобразна форма на отражение на действителността и зависят от това, задоволени ли са потребностите, и затова имат полюсен характер. Намират се в тясна зависимост от разума.

Преживяванията са по-примитивни, по-полюсни, детето със синдром на Даун изпитва или само удоволствие, или неудовлетворение. У едни се забелязва прекалена лекота и повърхностност в преживяванията на сериозни жизнени събития, а у други се наблюдават прекалена сила на преживявания, възникнали по несъществени поводи.

Всички изисквания, които обществото предявява към децата, не са се превърнали в потребности, интереси, стремежи, именно затова то ги изпълняват без напрежение и волеви усилия.

Болестта не създава структура на характера, но създава, първо, определени особености в динамиката на нервните процеси у детето, и, второ, става едно от важните условия в живота на детето, към което то някак си се приспособява.

Характерът на детето, включително и на прекаралите заболявания на главния мозък, винаги е обусловен от възпитанието. Поради прекараното поражение на мозъка за детето със синдром на Даун е значително по-трудно, отколкото при здравите деца, да се приспособи към условията на обкръжаващата го среда. По-трудно му е да заеме

сред другарите си в училище и семейството определена жизнена позиция.

За да постигне необходимата адаптация, детето непрекъснато е принудено да пуска в ход компенсаторни механизми. При правилно възпитание на ниско равнище се формират дисциплинираност, съзнателност, активност. Понякога са склонни да проявяват доброжелателност и доброта. Възпитанието на волята при децата се обяснява с особеностите в тяхното развитие. Липсата на самостоятелност, на дисциплинираност, на инициативност, неумението да ръководи своите действия, да преодолява и най-малките препятствия, да се противопоставя на различни изкушения или въздействия се съчетава с признаци на противоположно свойство.

Много е важно игрите да бъдат разнообразни, за да се активира вниманието в създадена проблемна ситуация. Игрите постепенно трябва да стават все по-сложни, но достъпни за децата.

Например по изобразително изкуство на учениците може да се даде игра задача да открият какво е пропуснал художникът. Така се развиват тяхното внимание и концентрация.

За превключване на вниманието голяма роля играе приложно-декоративното рисуване, където се редуват фигури и цветове в рисунката. За насочване на вниманието голямо значение има и емоционалната нагласа (настроението на ученика). За да усеща радост от рисуването, ученикът трябва точно да възприема, да насочва вниманието си към същественото в обекта – форма, разположение в пространството, прилики, разлики (Караджова 2005).

Устойчивост на вниманието може да се развива по домашен бит и техника. Ученикът трябва да гледа към един обект колкото може по-дълго, като през това време му се обяснява и показва. Когато се демонстрира, действията да се извършват бавно, да се обяснява всичко, което се случва. В почивката да се дава възможност на децата да докоснат и опознаят детайла, установявайки промяната, която е настъпила в него.

Това темпо на работа спомага за максималното активиране на определени участъци в кората на главния мозък. В края на часа се извършва демонстрация при нормална бързина и се прави обобщение. За привличане на вниманието може да се използва и цветно осветление.

Игри, които развиват разпределянето на вниманието, може да се използват в часовете по физическо възпитание.

„При играта „Кръстосано подаване“ учениците си подават различни по тежест топки, като ги поемат едни, а ги подават на други. Така те могат да възприемат два и повече обекта едновременно. При децата с множество увреждания този процес се разпределя във времето по различен начин. В първата фаза те са пасивни – първо, слушат и гледат, а след това многократно извършват заедно с учителя действията. Едва в края на периода могат да пристъпят към самостоятелно действие. Най-добър ефект дават упражненията за мулти-сензорно описание, чрез които се постига успешно изграждане на нервни свързки между петте сетива и се подобрява концентрацията на вниманието. Полезни и силно мотивиращи са физическите упражнения в подготвителната част на урока, съпроводени с текст, изискващ точно определени действия“ (Донева 2006).

Добрата организация на урока е една от най-важните роли за развитие на вниманието на учениците със синдром на Даун. За задържане и развитие на детското внимание е много важна правилно поставената цел.

Методите на обучение трябва да бъдат много разнообразни – за правилното възпитание на вниманието е добре да се комбинират правилно беседата, разказът, наблюдението и други. За повишаване разумно мотивацията на учениците се използва включване на повече нагледност, интерактивни методи на работа като групова работа, решаване на казуси, дискусия, работа по проекти. Това дава възможност на учениците със синдром на Даун да се включат по-пълно в работата, повишава самооценката им и ги мотивира много по-пълно за по-нататъшна работа.

Когато децата се уморят и вниманието отслабне, добре е да се дават почивки. Децата могат да се включват в друг вид дейност, която е забавна, но контролирана с точни правила.

Много са важни принципите на системност и последователност, съзнателност и активност, достъпност и индивидуален подход. Учителят трябва да опознае добре индивидуалните особености на своите ученици, да усети слабите и силните страни на тяхното внимание, за да може да работи за преодоляване на слабостите и за по-нататъшно развитие на добрите качества.



Социалната интеграция на децата със синдром на Даун е сложен и многостранен процес. Многообразните по своята същност симптоматика, етиология, степен на увреждане и отклонение от нормата най-често са съпроводени от психически, соматични и комбинирани разстройства.

Това ще стане чрез приемане на децата със специални образователни способности като равноправни и пълноценни членове на едно демократично общество. Цивилизованият свят все по-често се ориентира към нарастващите грижи и нови нормативни мерки в сферата на социалната интеграция.

Възпитанието на деца със синдром на Даун е изцяло насочено към усвояване на определени социални умения и навици, необходими за социализацията им, които постепенно се усложняват, а обучението цели корекция и компенсация на нарушенията в тяхната познавателна дейност.

### **Изводи**

*1. Игротерапията помага на децата да общуват по-добре и подобрява тяхната концентрация и внимание.*

*2. Играта носи удоволствие, мобилизира активността, творческата енергия и съобразителността на децата.*

*3. В играта учениците изпълняват правилата с радостно настроение. Няма скука и напрежение. Чрез дидактични игри се разрешават интелектуални задачи и се развива самостоятелност.*

*4. При деца със синдром на Даун продължителността на играта е значително по-дълга. При игротерапията учителят трябва да бъде съиграч, който създава позитивни взаимоотношения в групата.*

*5. Чрез играта децата преодоляват душевните си конфликти и несигурност – освобождават се от негативните и афективните натрупвания, а учителят създава навици, позитивни нагласи и отношения чрез дискретно насочване.*

### **БИБЛИОГРАФИЯ**

#### **BIBLIOGRAPHY**

1. **Бачева, М.** Автореферат, Благоевград, 2015. // **Bacheva, M.** Autoreferat, Blagoevgrad, 2015.

2. **Бъкли, Сю.** Да живееш със синдром на Даун, София, 2008. // **Buckley, Sue.** Living with Down Syndrome, Sofia, 2008.

3. **Донева, Й.** Интеграция на ученици със специални образователни потребности чрез синестетично обучение, Нова философия в образованието, Шумен, 2006. // **Doneva, Y.** Integratsia na uchenitsi sas spetsialni obrazovatelni potrebnosti chrez sinestetichno obuchenie, Nova filosofia v obrazovanieto, Shumen, 2006.

4. **Енева, Г.** Професионално ориентиране и адаптация на деца със СОП, Благоевград, 2004. // **Eneva, D.** Professional Orientation and Adaptation of Children with SEN, Blagoevgrad, 2004.

5. **Захариева, Р.** Пътешествие в родителството. София, 2012. // **Zaharieva, R.** Pathway in Parenting, Sofia, 2012.

6. **Караджова, К.** Психолого-педагогически измерения на умствената изостаналост, С., 2005 // **Karadzhova, K.** Psihologo-pedagogicheski izmerenia na umstvenata izostanalost, S., 2005.

7. **Левтерова, Д.** Консултиране при обучителни трудности. Пловдив, 2009. // **Levtterova, E.** Counseling for Learning Difficulties. Plovdiv, 2009.

8. **Матанова, В.** Диагностика на деца с комуникативни нарушения. С.: Унив. изд. „Св. Климент Охридски“, 1998. // **Matanova, V.** Diagnostika na detsa s komunikativni narushenia. S.: Univ. izd. „Sv. Kliment Ohridski“, 1998.